

Вікторія Стинська,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Viktoriia Stynska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)
svt9@ukr.net
orcid.org/0000-0003-0555-3205

УДК 374.72+37.018.262(477)''19''
ББК: 74.9

ШКОЛА МАТЕРІ – ВАЖЛИВА ФОРМА ПРОПАГАНДИ ПЕДАГОГІЧНИХ І МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ В УРСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

MOTHER SCHOOL AS AN IMPORTANT FORM OF PROPAGANDA OF PEDAGOGICAL AND MEDICAL KNOWLEDGE IN THE UKRAINIAN SSR IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

У статті окреслено діяльність школи матері як форми пропаганди педагогічних і медичних знань в УРСР у другій половині ХХ ст.

Увагу акцентовано на характеристиці основних компонентів процесу навчання (мета, завдання, зміст, принципи, форми та методи в школі матері) та організації і керівництві її роботою.

Досліджено, що в УРСР школи матері вперше були організовані в Луганській, Сталінській, Миколаївській, Черкаській, Полтавській, Вінницькій і Волинській областях в 1959-1960 роках. Відповідно про Положення про школу матері метою закладу була методична психолого-педагогічна допомога батькам у вихованні дітей з раннього віку в сім'ї.

Встановлено, що школа матері мала відділи переддошкільного і дошкільного виховання (відповідно до цього було розроблено навчальні плани та програми). У закладі поєднували теоретичні лекції та доповіді з практичними порадами та прикладними заняттями, зокрема застосовувалися такі форми роботи з батьками як лекції і консультації, вечори запитань і відповідей, конференції батьків по обміну досвідом виховання дітей, екскурсії, організації виставок, випуск бюлетенів і стінгазет, перегляд науково-популярних і художніх кінофільмів на теми виховання дітей.

Висновки: у другій половині ХХ ст. в УРСР вимогою суспільності стала організація педагогічного всеобучу батьків, а школа матері – осередком педагогічних знань і формування їх педагогічної культури та розвитку партнерських стосунків з сім'єю.

Ключові слова: школа матері, пропаганда, педагогічні знання, медичні знання, УРСР, друга половина ХХ ст.

The article outlines the activities of the mother's school as a form of propaganda of pedagogical and medical knowledge in the Ukrainian SSR in the second half of the 20th century. It investigated that in the Ukrainian SSR the first mother's schools were organized in Luhansk, Stalin, Mykolayiv, Cherkassy, Poltava, Vinnytsia and Volyn regions in 1959-1960s.

According to the Regulations on the mother's school, the purpose of the institution was to provide methodological psychological and pedagogical assistance to parents in the education of children from an early age in the family.

Classes in the mother's school have lasted 1,5-2 hours one or two times a month for 2 years. The mother's school had before pre-schooling and pre-school education departments (according to it curricula and programs were developed). Classes in these departments were held on different days once a month. In this way, mothers were given the opportunity to have training in both departments and to get knowledge about the upbringing of children of different age groups.

At the mother's school, the students received knowledge of psychology, physiology, sanitation and hygiene and the basics of before pre-schooling and pre-school pedagogy about the proper organization of different age children's lives in the family, the individual characteristics of children, the pedagogical tact of parents in education; specifics of preparation for studying at school and upbringing of high moral qualities, beliefs, and also principles and methods of hardening of children, some practical skills of hygienic care of a child, and also received advice on the organization of children's holidays, walks, interesting and reasonable leisure activities for children, about growth of useful skills and habits, autonomy in self-service and love for work, etc.

So, in the mother's schools there were combined theoretical lectures and reports with practical advice and practical exercises, in particular, the following form so work with parents were used as lectures and consultations, questions and answers evenings, parental exchange conferences on children's upbringing, excursions, exhibitions organization, issue of new sletters and wallpapers, review of popular science and feature films on children's education.

Keywords: mother's school, propaganda, pedagogical knowledge, medical knowledge, Ukrainian SSR, the second half of the 20th century.

В статье обозначены деятельность школы матери как формы пропаганды педагогических и медицинских знаний в УССР во второй половине XX в.

Внимание акцентировано на характеристике основных компонентов процесса обучения (цель, задачи, содержание, принципы, формы и методы) в школе матери и организации и руководстве ее работой.

Доказано, что в УССР школы матери впервые были организованы в Луганской, Сталинской, Николаевской, Черкасской, Полтавской, Винницкой и Волынской областях в 1959-1960 годах. Соответственно с Положением о школе матери целью заведения была методическая психолого-педагогическая помощь родителям в воспитании детей с раннего возраста в семье.

Установлено, что школа матери имела отделы преддошкольного и дошкольного воспитания (в соответствии с этим были разработаны учебные планы и программы). В заведении сочетали теоретические лекции и доклады с практическими советами и прикладными занятиями, в частности применялись такие формы работы с родителями как лекции и консультации, вечера вопросов и ответов, конференции родителей по обмену опытом воспитания детей, экскурсии, организации выставок, выпуск бюллетеней и стенгазет, просмотр научно-популярных и художественных фильмов на темы воспитания детей.

Выводы: во второй половине XX в. в УССР требованием общественности стала организация педагогического всеобуча родителей, а школа матери – центром педагогических знаний и формирования их педагогической культуры, развития партнерских отношений с семьей.

Ключевые слова: школа матери, пропаганда, педагогические знания, медицинские знания, УССР, вторая половина XX в.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Метою Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки є забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання упродовж життя [2]. Такі ж акценти поставлено і у Концепції Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 р., схваленої Кабінетом Міністрів України 31 травня 2012 р., де підвищення рівня педагогічної освіти батьків визнано одним із пріоритетних напрямків державної політики в галузі освіти [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. На сучасному етапі питання педагогічної та просвітницької роботи з батьками є достатньо розробленими (Т. Алексєєнко, Т. Докуніна, І. Зверева, І. Кон, Р. Овчарова, О. Романовська, В. Постовий, Н. Стрельникова, І. Трубавіна, П. Щербань та ін.). У цьому ракурсі важливо розглянути другу половину XX ст., коли в УРСР педагогічна пропаганда серед батьківської громадськості оформилася в напрям підтримки сім'ї.

Формування мети статті. Тому метою статті є розгляд діяльності школи матері як форми пропаганди педагогічних і медичних знань в УРСР у другій половині XX ст. Зазначимо, що дана розвідка є продовженням циклу статей автора з окресленої проблематики [4; 5].

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як свідчить аналіз джерельної бази, в УРСР школи матері вперше були організовані в Луганській, Сталінській, Миколаївській, Черкаській, Полтавській, Вінницькій і Волинській областях в 1959-1960 роках.

Відповідно про Положення про школу матері метою закладу була методична психолого-педагогічна допомога батькам у вихованні дітей з раннього віку в сім'ї.

В школі матері слухачі отримували знання з психології, фізіології, санітарії й гігієни та основ переддошкільної і дошкільної педагогіки про правильну організацію життя дітей різного віку в сім'ї, індивідуальні особливості дітей, педагогічний такт батьків у вихованні; особливості підготовки до навчання в школі та виховання високих моральних якостей, переконань, а також принципи і методи загартовування дітей, деякі практичні вміння гігієнічного догляду за дитиною а також одержували поради про організацію дитячих свят, прогулянок, цікавого і розумного дозвілля дітей, про виховання у дітей корисних навичок і звичок, самостійності в самообслуговуванні і любові до праці і т.д. Ось як висвітлено завдання школи матері в Положенні про школи матері: «...підготовка жінок до материнства і правильного догляду за немовлятами і дітьми раннього та дошкільного віку, озброєння матерів початками знань з психології, фізіології, санітарії й гігієни та основами переддошкільної і дошкільної педагогіки, навчання їх основним принципам і методам виховання в сім'ї <...>, а також озброєння матерів деякими практичними вміннями гігієнічного догляду за дитиною, що сприятиме вихованню здорового покоління, зниженню захворювань і смертності» [6, с. 5].

Таким чином, у цих школах поєднували теоретичні лекції та доповіді з практичними порадами та практичними заняттями, зокрема застосовувалися такі форми роботи з батьками як лекції і консультації, вечори запитань і відповідей, конференції батьків по обміну досвідом виховання дітей, екскурсії, організації виставок, випуск бюллетенів і стінгазет, перегляд науково-популярних і художніх кінофільмів на теми виховання дітей [6, с. 7].

Заняття у школі матері проводилися 1,5-2 год. один або два рази на місяць впродовж 2 років.

Для організації роботи школи і безпосереднього керівництва начальним процесом на загальних зборах слухачів школи обиралася рада школи матері в кількості 5-7 осіб на чолі з головою ради. На раду школи матері покладалися такі обов'язки:

- складання тематичного та календарного плану занять школи матері;

- організація згідно з начальним планом лекцій, практичних занять, консультацій, вечорів запитань і відповідей, проведення конференцій слухачів школи матері з метою обміну досвідом виховання дітей;
- забезпечення систематичного відвідування слухачами занять;
- забезпечення навчального процесу наочними посібниками, організація виставок, демонстрування кіно та діафільмів, організація роботи бібліотеки-пересувки та поштової скриньки школи матері, систематичний випуск бюлетенів з відповідями на запитання батьків;
- забезпечення слухачів школи матері необхідною документацією, програмами, списками рекомендованої літератури, текстами віршів і пісень для розучування з дітьми в сім'ї;
- встановлення постійного зв'язку з відділами народної освіти і місцевими відділеннями Товариства для поширення політичних і наукових знань [3, с. 2-3].

Школа матері мала відділи переддошкільного і дошкільного виховання (відповідно до цього розроблено навчальні плани та програми). Заняття на цих відділах проводилися в різні дні один раз на місяць. Таким чином, матерям надавалася можливість пройти курс навчання на обох відділах і одержати знання про виховання дітей різних вікових груп.

Велику увагу в організації роботи шкіл матері приділяли влаштуванню різноманітних виставок з питань виховання і догляду за дитиною, передбачених навчальним планом. Виставки, зазвичай, були тематичними. Так, наприклад, на тему, як готувати дитину до навчання в школі, готували виставку підручників і шкільних приладь, потрібних учневі першого класу, виставку зошитів і малюнків дітей 6 років, які вже навчаються грамоті вдома, зразки їх вправ з метою підготовки руки до письма і т.д. Постійним розділом цих виставок була література, що стосувалася теми заняття, а також бібліографія рекомендованих джерел для батьків з різних питань виховання дітей.

Цінним методом педагогічної пропаганди була організація в дні занять школи матері бібліотеки-пересувки і залучення слухачів закладу до читання рекомендованої їм літератури.

При кожній школі матері, крім постійно діючої виставки з питань начального плану занять, створювали консультативні пункти, визначивши для них постійні дні (не менше двох разів на місяць), де педагогами було започатковано психолого-педагогічні консультації не тільки для слухачів закладу, але й для всіх бажаючих. Ось що писали з цього приводу у праці «Школа матері»: «...треба, щоб населення даного міста, райцентру, села знало про те, що в школі матері можна одержати кваліфіковану педагогічну пораду, що до школи матері кожна жінка і кожна мати так само може прийти за допомогою, як приходять до лікаря, коли це потрібно» [6, с. 8].

Цінною формою педагогічної пропаганди в школі матері було проведення конференцій батьків, мета яких – «...привернути увагу батьків до застосування в сімейному вихованні деяких педагогічних методів, практичних вмінь та певних знань, одержаних у школі матері. Тут відкриваються широкі можливості для обміну досвідом сімейного виховання» [6, с. 8].

Конференцію проводили за заздалегідь накресленою програмою. На конференції заслуховувалися доповіді на тему, яка для даної аудиторії була найбільш актуальною і доцільною. Увага зверталася і на особливості підготовки до доповіді. Насамперед, тема такої доповіді мала супроводжуватися ілюстраціями з позитивними прикладами виховання дітей в окремих сім'ях з даної аудиторії. Для цього рада школи матері спільно з батьківським комітетом дитячих ясел або дитячого садка організувала відвідування дітей на дому для ознайомлення з умовами їх життя та виховання.

Матері або батьки, які мали виступати на конференції, за потреби могли звернутися до вчителів за допомогою щодо підготовки доповіді, а саме, на яких питаннях зацентувати увагу у своєму виступі, про які помилки та невдачі, що траплялися в практиці виховання їхніх дітей розповісти, як невимушено, щиро і відверто поділитися з іншими батьками власним досвідом виховання і його наслідками. Виступи батьків на конференції, а також їх побажання щодо подальшої роботи школи матері вивчали, узагальнювали і враховували при розробці й реалізації заходів, до організації яких залучали батьків, батьківські комітети та актив дошкільних працівників.

З батьками проводили і тематичні конференції науково-практичного змісту, наприклад про формування у дітей моральних якостей, про ігрову діяльність дітей і її значення у їх вихованні, про підготовку дітей до навчання в школі і т.д. Так, в Луганській області в 1959 р. обласний відділ охорони здоров'я і обласний будинок санітарної освіти провели у всіх дитячих яслах області конференції батьків з питання розвитку мови у дітей раннього віку; такі ж конференції були проведені при всіх дитячих консультаціях для батьків, діти яких не відвідували дошкільних закладів.

Програма однієї з цих конференцій була такою:

1. Доповідь лікаря-педіатра на тему «Розвиток мови у дітей раннього віку».
2. Доповідь лікаря на тему «Попередження мовних недоліків у дітей».
3. Методика розказування казок.
4. Виступи матерів.
5. Демонстрування посібників та іграшок, які сприяють розвитку мови у дітей.
6. Демонстрування санітарно-освітніх фільмів [6, с. 9].

Проведенню цих конференцій передувала велика підготовча робота. Обласний відділ охорони здоров'я і обласний будинок санітарної освіти видали тиражем 1000 примірників інструктивно-методичний лист, присвячений проведенню батьківських конференцій з розвитку мови у дітей раннього віку, розробили матеріал для видання санбюлетеня на тему: «Розвиток мови у дітей до 3-х років; склали детальний план виставки (педагогічних приладів, іграшок тощо, які повинні бути експоновані на виставці); уклали списки рекомендованої літератури на

тему конференції, розповсюдили серед батьків текст доповіді лікаря на тему «Попередження мовних недоліків» та примірні конспекти матеріалів до санбюлетеня з питання розвитку мови у дітей раннього віку.

З метою кращої підготовки до зазначеної конференції в містах і районах Луганської області були проведені семінари педіатрів і вихователів дитячих ясел. Внаслідок такої підготовчої роботи, – зазначалося у праці «Школа матері», – «...конференції у Луганській області пройшли цікаво і успішно, вони озброїли широкі кола батьків знаннями і деякими практичними вміннями в цих питаннях, привернули увагу вихователів дитячих ясел і педіатрів дитячих консультацій до повсякденної роботи з розвитку мови у дітей» [6, с. 10].

Успіх роботи школи матері головним чином залежав від майстерності і вміння лекторів, консультантів, керівників практичних занять. Тому до читання лекцій, проведення консультацій та бесід залучали вчених, професорсько-викладацький склад педагогічних інститутів, педучилищ, медичних інститутів, працівників інституту Охматдиту, вчителів шкіл, лікарів, середній медичний персонал, завідуючих й вихователів дитячих садків і ясел, членів Товариства для поширення політичних і наукових знань та ін. Водночас для підвищення методичного рівня викладачів запрошували науковців з різних міст республіки, які проводили семінари з питань методики і мистецтва читання лекцій, а також організували доповіді і лекції з питань найновіших наукових досягнень в галузі педагогіки, психології, фізіології. Такий серйозний підхід до організації навчально-виховного процесу в закладі свідчив про фундаментальність освіти, зв'язок теорії з практикою, навчання з життям. Треба пам'ятати, – зазначалося у праці «Школа матері», – що «...головне полягає не просто в теоретичних знаннях або вивченні окремих творів з дитячої психології чи педагогіки, а у виробленні уміння спостерігати за дітьми, розуміти і знати індивідуальні особливості їх розвитку, вміти застосовувати знання, придбані в школі матері, у практиці сімейного виховання» [6, с. 10]. Тому, потрібно, насамперед, розвинути у батьків прагнення до знань про дитину і методи її виховання, щоб після закінчення навчання в школі матері її слухачі продовжували цікавитись питаннями сімейного виховання, поглиблювали свої знання самостійно, прагнули до самоконтролю і самовиховання, високо поважали свій батьківський обов'язок.

Окрім того, відділи народної освіти спільно з інститутами Охматдиту, з будинками санітарної освіти, з відділеннями Товариства для поширення політичних і наукових знань організували на допомогу лекторам шкіл матері «методичні кутки», в яких були зосереджені всі необхідні до читання лекції матеріали відповідно до навчального плану закладу, – навчальна література, конспекти, програми, розробки найбільш актуальних тем тощо, а також наочні посібники для супроводу лекцій. Ці методичні кутки організували при будинках вчителя або при одному з дитячих дошкільних закладів [6, с. 11].

Про важливість діяльності шкіл матері читаємо у праці «Школа матері»: «...широко розгалужена сітка шкіл матері і спільна робота працівників дитячих садків і дитячих ясел з батьками і населенням по пропаганді педагогічних і методичних знань принесе нашому народу велику користь в справі виховання підростаючого покоління» [6, с. 12].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, у другій половині ХХ ст. в УРСР вимогою суспільності стала організація педагогічного всеобучу батьків, а школа матері – осередком педагогічних знань і формування їх педагогічної культури та розвитку партнерських стосунків з сім'єю.

Подальших наукових розвідок потребує дослідження різних форм педагогічної пропаганди серед батьківської громадськості в Україні в різні історичні періоди.

1. Концепція Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 р. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325-2012-p>.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nats_strategia.pdf
3. Положення про школу матері // ДАКО. Ф. 4822. Оп. 2. Спр. 320. 3 арк.
2. Стинська В. Педагогічна пропаганда серед батьків як напрямок соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства в Україні (ХХ ст.) /В.В.Стинська // Январские педагогические чтения. Симферополь: НИЦ КИПУ. 2012. Вип. 10. С. 90-93.
3. Стинська В. Педагогічний всеобуч батьків – основа соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства в УРСР у другій половині ХХ ст. /В.В.Стинська // «Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей»: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції /за заг. ред. проф. О.Кікінежді. Тернопіль: Стереарт. 2014. С. 735-738.
4. Школа матері (положення, навчальні плани і програми / Авт. збірника: І.Б.Баскіна, М.В.Вовчик-Блакитна, Р.І.Євдокімова, О.Р. Костенко. К. 1961. 60 с.

Reference

1. Kontseptsiia Derzhavnoi tsil'vovoi sotsialnoi prohramy pidtrymky simi do 2016 r. // [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325-2012-r>.
2. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012-2021 roky. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://nats_strategia.pdf
3. Polozhennia pro shkolu materi // DAKO. F. 4822. Op. 2. Spr. 320. 3 ark. olozhennia pro shkolu materi. 3 ark.
4. Stynska V. Pedahohichna propahanda sered batkiv yak napriamok sotsialno-pedahohichnoi pidtrymky dytynstva y materynstva y Ukraini (KhKh st.) /V.V.Stynska // Yanvarskye pedahohycheskye chteniya. Symferopol: NYTs KYPU. 2012. Vyp. 10. S. 90-93.
5. Stynska V. Pedahohichnyi vseobuch batkiv – osnova sotsialno-pedahohichnoi pidtrymky dytynstva y materynstva v URSR u druhii polovyni KhKh st. /V.V.Stynska // «Dytynstvo bez nasylia: suspilstvo, shkola i simia na zakhysti prav ditei»: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii /za zah. red. prof. O.Kikinezhdii. Ternopil: Stereoart. 2014. S. 735-738.
6. Shkola materi (polozhennia, navchalni plany i prohramy / Avt. zbirnyka: I.B.Baskina, M.V.Vovchuk-Blakytina, R.I.Ievdokimova, O.R.Kostenko. K. 1961. 60 s.